

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ЧЕРЕЗ ЛІТЕРАТУРНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Пришляк Світлана Богданівна.

вчитель вищої категорії
української мови та літератури
Великобerezовицького ліцею
pryshliakschool@gmail.com

Розвиток комунікативних навичок дітей є ключовою умовою їхнього соціального та освітнього розвитку. Для учнів з особливими освітніми потребами мовні навички та здатність ефективно взаємодіяти з навколишнім середовищем є особливо важливими, оскільки ці навички допомагають їм інтегруватися в суспільство та підвищувати їхню самооцінку [1].

Деякі відомі вчені та методисти вважають, що інклюзивна освіта може створити умови, які дозволять усім дітям, незалежно від рівня їхнього розвитку, активно брати участь в освітньому процесі. У цьому контексті літературна діяльність є ефективним інструментом розвитку комунікативних навичок [2]. Завдяки читанню та обговоренню літературних текстів, рольовим іграм та творчій діяльності учні з особливими освітніми потребами мають можливість практикувати усне мовлення, висловлювати свої думки, слухати та розуміти інших, тим самим забезпечуючи цілісний розвиток їхніх соціальних та когнітивних здібностей [3].

Ця стаття має на меті представити деякі методи навчання, які можуть ефективно розвивати комунікативні навички у дітей з особливими освітніми потребами через літературну діяльність, а також поділитися досвідом застосування цих методів в інклюзивних класах.

Комунікативні навички – це сукупність навичок та здібностей, які дозволяють людині ефективно обмінюватися інформацією, висловлювати власні ідеї, а також розуміти та враховувати точки зору інших. У навчальному процесі комунікативні навички включають вербальне та невербальне спілкування, активне слухання, постановку запитань, формулювання власних поглядів та участь у групових дискусіях [1, 3].

Розвиток комунікативних навичок має вирішальне значення для учнів з особливими освітніми потребами. Це не лише забезпечує академічний успіх, але й допомагає їм краще адаптуватися в суспільстві та розвивати взаємоповагу та співпрацю з однолітками [4]. Наукові дослідження підкреслюють, що систематичне застосування інтерактивних методів навчання допомагає покращити комунікацію учнів та мотивацію до активного навчання [5].

Літературна діяльність у педагогічній практиці охоплює широкий спектр, включаючи читання художніх текстів, аналіз та обговорення

прочитаних матеріалів, постановку драматичних постановок та створення творчих робіт. Ці методи не лише допомагають учням зрозуміти текст, але й розвивають їхнє критичне мислення, емоційний інтелект та виразні здібності.

Читання та обговорення літературних творів сприяє збагаченню словникового запасу, допомагає учням розвивати структуроване висловлювання, а також розвиває здатність аналізувати та порівнювати різні точки зору. Творчі завдання, такі як створення казок, віршів, написання щоденників персонажів або постановка драматичних постановок, допомагають розвивати навички активного висловлювання учнів та здібності до емоційної саморегуляції [6]. У контексті інклюзивної освіти ці методи інтегрують учнів з різними потребами у спільний навчальний процес, забезпечуючи їхню активну участь та соціальну взаємодію.

Навчання дітей з особливими освітніми потребами характеризується необхідністю враховувати їхні індивідуальні відмінності в когнітивних функціях, сенсорних функціях та соціальних навичках. Когнітивні аспекти включають відмінності у швидкості засвоєння інформації, рівні уваги, пам'яті та розумінні абстрактних понять. Вчителям необхідно коригувати навчальні матеріали, розбивати зміст на структуровані модулі та використовувати візуальні та мультимедійні засоби. Сенсорні аспекти вимагають врахування таких факторів, як слух, зір, моторика або порушення сенсорної інтеграції. У цьому контексті читацькі заняття можуть включати аудіокниги, тактильні матеріали, інтерактивні ігри та візуальні посібники, що допомагають зрозуміти текст. Соціальні аспекти тісно пов'язані з розвитком комунікативних навичок, емоційної взаємодії та здібностей до роботи в команді.

Інклюзивне середовище сприяє емпатії, толерантності та взаємоповазі, а літературні дискусії та спільні проекти можуть стимулювати соціальну інтеграцію учнів [6, 7]. З огляду на ці характеристики, вчителі можуть організувати навчання таким чином, щоб кожен учень, незалежно від рівня його розвитку, активно брав участь у літературній діяльності та розвивав свої виразні та комунікативні здібності.

Розвиток комунікативних навичок у дітей з особливими потребами через літературну діяльність вимагає інтерактивних, креативних та диференційованих методів навчання [3]. Ці методи дозволяють кожному учню активно брати участь у навчальному процесі та розвивати свої мовні та соціальні навички.

Читання художніх творів є фундаментальним інструментом для розвитку мовних та розумових здібностей. Для учнів з особливими потребами важливо адаптувати текст до його складності та довжини, використовуючи спрощені або адаптовані версії; ставити запитання, які спонукають їх висловлювати свої думки усно (наприклад, «Що відчував головний герой?», «Якби ви були на його місці, що б ви зробили?»); використовувати наочні посібники — ілюстрації, схеми, картки з

ключовими словами; та заохочувати їх переказувати текст власними словами, тим самим тренуючи їхні навички структурованого та зв'язного мовного висловлювання.

Театральні вистави та рольові ігри дозволяють учням практикувати розмовну мову в природних комунікативних контекстах. З цією метою ми використовуємо відповідні методи, такі як репетиції уривків з казок, п'єс або драм; проведення ігор «Персонажі та їхній внутрішній світ», щоб дозволити учням висловити емоції та мотивацію головного героя; об'єднання учнів у пари або невеликі групи для інтерактивних діалогів між персонажами; та створення коротких драматичних творів для підвищення впевненості учнів у спілкуванні.

Творчі завдання можуть стимулювати активні здібності учнів до вираження та сприяти розвитку їхніх виразних навичок. Наприклад, учні можуть створювати власні казки, вірші або щоденники персонажів; вони можуть співпрацювати над проектами (такими як збірка казок або збірка оповідань для класу); вони можуть використовувати образотворче мистецтво для інтерпретації сюжетів, що допомагає інтегрувати вербальне та невербальне вираження; а учні можуть презентувати свої роботи всьому класу, щоб підвищити свою впевненість та навички публічних виступів.

Застосування сучасних технологій дозволяє дітям з різними потребами легко та із задоволенням брати участь у літературній діяльності. Аудіокниги та подкасти можуть допомогти учням з вадами зору або труднощами читання розуміти тексти. Інтерактивні презентації та онлайн-платформи можна використовувати для групового вивчення текстів. Створення відео- або аудіопроєктів на основі літературних творів допомагає розвивати усне мовлення учнів та навички командної роботи [4].

Усі методи повинні бути адаптовані до індивідуальних особливостей учнів:

Ставити завдання різної складності на основі мовних та когнітивних здібностей учнів.

Використовувати сильні сторони учнів для підвищення їхньої мотивації до навчання.

Поєднувати індивідуальну, групову та командну співпрацю, щоб забезпечити ефективну взаємодію для всіх учнів.

Інтегроване використання цих методів не лише допомагає учням розвивати мовні навички, але й підвищує їхню комунікативну впевненість, соціальні навички та вміння працювати в команді.

У педагогічній практиці на уроках інклюзивної освіти активно застосовується низка методів літературної діяльності для розвитку комунікативних навичок у дітей з особливими освітніми потребами. Ці методи базуються на поєднанні читання художніх текстів, дискусій, творчої діяльності та рольових ігор, що дозволяє адаптувати навчання до індивідуальних здібностей кожного учня. Наприклад, на курсі української літератури учні вивчають короткі оповідання та казки. Для

учнів з труднощами читання надаються адаптовані тексти або аудіоматеріали для заохочення активної участі в обговореннях сюжетів. На уроці ставляться запитання для стимулювання усного висловлювання («Як ти гадаєш, чому герой вчинив саме так?»), а також організовуються короткі сценарії рольових ігор для учнів, щоб вони могли переказувати діалоги. Творча діяльність включає створення власних оповідань, казок чи віршів, складання класних збірок та демонстрацію своїх робіт усім класом.

Такі заняття підвищують впевненість дітей у спілкуванні, розвивають навички конструктивної взаємодії та розширюють їхній словниковий запас. Інтеграція мультимедійних ресурсів (аудіо- та відеоматеріалів, інтерактивних презентацій [4]) забезпечує додаткову підтримку для учнів із сенсорними або когнітивними порушеннями. Практика показує, що систематичне використання цих методів підвищує спонтанність мовлення учнів, посилює їхню участь у групових завданнях та зміцнює їхню мотивацію до навчання.

Досвід показує, що літературна діяльність є ефективним інструментом розвитку комунікативних навичок у дітей з особливими освітніми потребами. Читання, дискусії, рольові ігри та творча діяльність допомагають розвивати навички усного висловлювання учнів, навички структурованого мислення, емоційний інтелект та навички соціальної взаємодії. Поєднання інклюзивних методів навчання з диференційованим навчанням гарантує, що кожен учень може активно брати участь, покращуючи свої здібності до самовираження та соціальної адаптації. Практичний досвід підтверджує, що регулярне використання літературної діяльності сприяє активній участі школярів у колективних проєктах, розвиває емпатію, толерантність і впевненість у власних комунікативних можливостях.

Таким чином, літературна діяльність у інклюзивному класі виступає ключовим засобом інтеграції дітей з особливими освітніми потребами та ефективного розвитку їхніх комунікативних компетенцій.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими проблемами : зб. наук. праць / гол. ред. П. М. Таланчука та ін. – № 6(8). – Київ : Університет «Україна», 2009. – 484 с.
2. Дмитренко К. А., Коновалова М., Семиволос О. Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі. – Харків : ВГ «Основа», 2018. – 120 с.
3. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч.-метод. посіб. – Харків : Вид-во «Ранок», 2019. – 304 с.
4. Кравець Н. П. Сторітеллінг як технологія творчого розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках літератури в умовах спеціального та інклюзивного навчання / Н. П. Кравець // *Topical issues of pedagogy : collective monograph*. – Editoria di Modena, Roma, Italy, 2019. – С. 80–102.

5. Уманець Г. М., Кобзар О. В., Кулеш В. О. Інклюзивна освіта: особливій дитині – особлива увага. – Донецьк : Витоки, 2010. – 135 с.
6. Правда Н. М. Спільне викладання на уроках української літератури в інклюзивних класах із застосуванням схем-розробок для дітей із особливими освітніми потребами / Н. М. Правда // Українська література: проблеми і перспективи. Матеріали І Всеукраїнської заочної наук.-практ. Інтернет-конференції / укл. О. А. Огульчанська та ін. – Мелітополь : Мелітопольський держ. пед. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2020. – 201 с.
7. Шуляр В. І. Планувальна діяльність суб'єктів літературної освіти нової української школи: особливості конструювання співпраці : практико-орієнт. моногр. у 3-х ч. – 1 ч. – Миколаїв : ОІППО, 2022. – 278 с.